

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Цао
СЮЕЦІНЬ

■

СОН
У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

*Чжень Шиїнь бачить у чудесному сні живу яшму;
Цзя Юйцунь у суєтному світі мріє про чарівну діву*

Перед тобою, читачу, перший розділ, він відкриває оповідь. Мені, авторові цієї книги, самому довелося пережити пору сновидінь і мрій, після чого я написав «Історію Каменя», поклавши в основу долю незвичайної яшми, щоб приховати справжні події й факти. А героя цієї історії назвав Чжень Шиїнь — «Той, що приховує справжні події».

Про які ж події піде мова в цій книзі? Про яких людей?

А от про яких. Нині, коли життя минуло в мирській суєті і я ні в чому не зумів досягти великих успіхів, мені раптом згадалися шляхетні панночки часів моєї юності. І я зрозумів, наскільки вони піднесеніші за мене й у вчинках своїх, і в поглядах. Далєбі, мої густі брови й пишні вуса — гордість чоловіка — не варті їхніх спідниць і головних шпильок. Сором і каяття охопили мене. Але пізно, тепер уже нічого не виправиш! У молодості, завдяки милостям і чеснотам предків, я вів життя гультьайське і безтурботне, виряджався в розкішний одяг, ласував вишуканими стравами, нехтував батьківські напучення, поради вчителів і друзів, і от, проживши більшу частину життя, так і залишився неосвіченим і нікчемним. Про все це я й вирішив написати.

Знаю, гріхів на мені багато, але приховати їх не можна з одного лише бажання себе обілити — тоді залишаться невідомими достойні мешканки жіночих покоїв. Ні! Ніщо не перешкодить мені здійснити заповітну мрію — ні жалюгідна халупа

з підсліпуватим віконцем, крита очеретом, ні димне вогнище, ні вбоге начиння. А свіжий вітерець ранками та яскраве світло місяця вночі, плакучі верби коло ганку й квіти у дворі лише підсилюють бажання скоріше взятися за пензель. Ученістю я не відзначаюся, мало знаюся на тонкощах літературної мови. Але ж є прості, зрозумілі всім слова, звичні словосполучення, фрази! Чому б не скористатися ними, щоб правдиво розповісти про життя в жіночих покоях, а заодно розвіяти тугу мені подібних, а то й допомогти їм прозріти?

Ось чому другого героя я назвав Цзя Юйцунь — Ампатор простих слів.

У книзі також зустрічаються слова «сон», «мрії», у них — основна ідея оповіді, вони покликані навести читача на глибокі роздуми про сенс життя.

Ти запитаєш, шановний читачу, з чого починається моя розповідь? Відповідь може здатися тобі близькою до вимислу, але будь уважнішим і ти знайдеш у ній багато для себе цікавого.

Отже, сталося це за давніх літ, коли на схилі Безглуздостей у горах Великих вимислів богиня Ньюва¹ виплавила тридцять шість тисяч п'ятсот один камінь, кожний дванадцять чжанів² заввишки, двадцять чотири чжани завдовжки й стільки ж завширшки, щоб закрити ними тріщину в небозводі. Але один камінь виявився зайвим і був кинутий біля підніжжя піка Цінген. Хто б подумав, що камінь цей, пройшовши переплавлення, набуде чудесних властивостей — зможе рухатися, робитися то більшим, то меншим. І лише одне змушувало камінь вічно страждати й нарікати на долю — він став ізгоєм серед тих, що пішли на лагодження небозводу. І от якось, у хвилини глибокої скорботи, він раптом помітив удаліні двох ченців — буддійського й даоського. Весь вигляд їх був незвичайним, манери — шляхетними. Підійшовши до підніжжя гори, вони сіли відпочити й почали розмову. Отут погляд буддійського ченця привернула кришталєво-чиста яшма, що розміром і формою нагадувала підвіску до віяла. Чернець підняв камінь, зважив на долоні й з усмішкою сказав:

— На вигляд ти дуже гарний, але користі від тебе ніякої. Зроблю лишень я напис, аби той, хто помітить тебе, оцінив по достоїнству й відніс у прекрасну країну, де тобі належить провадити життя, сповнене втіх і насолод, в освіченій і знатній родині, серед багатства й почестей.

Вислухавши ченця, камінь зрадів і запитав:

— Хотів би я знати, який напис ви збираєтеся зробити. Де я житиму? Поясніть, будь ласка.

— Згодом сам усе зрозумієш, а поки ні про що не запитуй, — відповів чернець, сховав камінь у рукав і вихром подався геть разом із даосом.

Невідомо, скільки минуло відтоді років, скільки калп³. І от якось даос Кункун, який прагнув осягти дао⁴ й знайти безсмертя, проходив повз схил Безглуздостей у горах Великих вимислів і біля підніжжя піка Цінген побачив величезний камінь із вибитими на ньому ієрогліфами. Даос заходився читати напис. Виявилося, це той самий камінь, що не придався при лагодженні небозводу й був принесений у тлінний світ наставником Безбережним і праведником Неосяжним. Далі говорилося про те, де судилося каменю спуститися на землю, з'явитися на світ із материнської утроби, про маловажні сімейні події, про вірші й загадки, що полюбилися каменю, і тільки роки, коли всьому цьому належало статись, стерлися безслідно.

Наприкінці були написані пророчі рядки:

Хоч дару особливого не маю,
собою я закрив небес просвіт.
Та кинули мене, як є, погірдно,
і от лежу, забутий, стільки літ.
В мені один секрет — є день народин.
А по житті який настане світ?⁵
Але хто створить оповідь чудесну,
зчитавши врешті з мене заповіт?

Прочитавши напис, даос Кункун зрозумів, що в цього каменя незвичайна доля, і звернувся до нього з такими словами:

— Брате каменю, ти гадаєш, що історія твоя дивовижна й гідна бути записаною. Хочеш, щоб про неї дізналися й передавали з покоління в покоління. Але не все, на мій погляд, у цій історії добре: де дати, де згадування про добродішних і мудрих правителів, що вдосконалювали вдачі своїх підданих? Мимохіть сказано лише про декількох незвичайних дівчат: закоханих, розумних, або дурних, або бездарних і недобрих, жодного слова немає про достоїнства жінки Бань і дівичі Цай. Навіть якщо про все це напишу, навряд чи вийде цікава книга.

— Навіщо прикидатися дурнем, наставнику? — заперечив камінь. — Я знаю, у неофіційних історіях годиться говорити

лише про знаменитих красунь часів Хань і Тан⁶, а тут, усупереч традиції, записано те, що належить пережити одному мені, і вже це саме по собі є свіжим та оригінальним. До того ж автори всяких безглузвих оповідок зазвичай або обмовляють правителів і важливих сановників, або чорнять чийхось дружин і дочок, гудять вдачі молодих, розписуючи мерзенність і розпусту, бруд і сморід. Є ще книги про талановитих юнаків і красунь дівчат.

Що не рядок —
красунечка Венъцзюнь⁷.
Що не сторінка —
Цао Чжи⁸ — це він.
У тисячі романсів —
лад один,
Між тисячами лиць
нема відмін!

Але й тут не обходиться без мерзенностей і розпусти. Взяти, приміром, два любовні вірші. У них, крім закоханих, неодмінно знайдеш якого-небудь підленького чоловічка, балаганного блазня, що сварить героїв. А до чого огидні стиль і мова таких творів, вони не тільки не відбивають правди життя, а трапляється, і суперечать їй! І нарешті, про моїх героїв. Не смію стверджувати, що дівчата, яких я бачив на власні очі, кращі за героїнь давнини, але, прочитавши їхній докладний життєпис, можна розігнати нудьгу й розвіяти тугу. Ну, а щодо безглузвих віршів, так не в них суть, можна й посміятись. Але всі вони про радості зустрічей і гіркоти розлук, про злети й падіння, про те, що було насправді — я не посмів удатися тут до вимислу.

Нехай мої сучасники в години пробудження або хвилини туги, коли все остогидло й хочеться забігти світ за очі, прочитають мою повість, аби скинути із себе минуле, зберегти здоров'я й сили, та перестануть думати про пусте й ганятися за примарним. Це єдине моє бажання. Що ви думаєте про це, наставнику?

Даос Кункун вислухав, подумав трохи, ще раз прочитав «Історію Каменя» і, упевнившись, що в ній говориться про звичайні людські почуття, про справжні події й немає нічого такого, що сприяло б псуванню вдач або розпусті, вирішив переписати її від початку до кінця й поширити у світі. Він тепер сам довідався, як із порожнечі виникає краса, як краса породжує почуття, як почуття виявляються в красі, а через красу

пізнається сутність порожнечі. Він перемінив ім'я на Цінсен — «Той, що спізнав почуття», а «Історію Каменя» назвав «Записками Цінсена».

Пізніше Кун Мейці зі Східного Лу запропонував іншу назву — «Дорогоцінне свічадо любові». А згодом рукопис потрапив на терасу Туги за втраченим щастям, де його десять років читав і переробляв Цао Сюецінь. Він розбив його на розділи, склав зміст і дав нову назву — «Дванадцять головних шпильок із Цзіньліна».

Назва повною мірою відповідає «Історії Каменя».

Із цього приводу складено такий вірш:

На аркуші паперу похвальба
і жодного достойного рядка.
І, разом з тим, сльозливі ці слова,
а скарг і туги зайвина гидка.
Напевно, всі, не вдумуючись в суть,
«Цей автор недалекий!» — скажуть так.
А витончений смак оцінить той,
хто й між рядків проникнути мастак?

Якщо вам зрозумілий початок оповіді, прочитайте, що написано на камені. А написано там ось що.

Далеко на південному сході, у тих краях, де в давні часи осіла земля, стояло місто Гусучен. Біля західної його брами був квартал Чанмень, місце розваг міської знаті й багатіїв. Поруч із кварталом проходила вулиця Шиліцзе, що закінчувалася провулком Женьцінсян, де стояв старовинний храм. Місце вузьке, тісне, недарма його прозвали Гарбузовою горлянкою.

Поблизу храму жив відставний чиновник із прізвиськом Чжень, на ім'я Фей. Другим його ім'ям було Шиїнь. Дружина його, уроджена Фен, мала славу жінки розумної та добродісної, тямила, що таке обов'язок і етикет. Родина вважалася знатною, хоча багатством не відзначалася.

Чжень Шиїнь був чоловіком тихим і смирним, ні слави, ні подвигів не прагнув. Милувався квітами, саджав бамбук, пив вино й читав вірші, — словом, вів життя праведника. Одне було погано: прожив піввіку, а синів не мав — тільки дочку Їнлянь, якій ледь виповнилося три роки.

Якось жаркого літнього дня Чжень Шиїнь відпочивав у себе в кабінеті та знічев'я гортав книгу. Стомившись, він відклав її, зліг ліктями на столик і задрімав. Приснилося йому якесь не-

знайоме місце й двоє ченців — буддійський і даоський. Вони наближались, розмовляючи між собою.

— Навіщо ти носиш із собою цей камінь? — запитав даос у свого супутника.

— Нині має вирішуватися справа закоханих безумців — хоча вони ще не з'явилися на світ, і, користаючись з нагоди, я хочу відправити цей камінь у тлінний світ, — відповів буддійський чернець.

— Он воно що! Виходить, і йому судилося стати закоханим безумцем у світі людей?! Де ж це відбудеться? — знову запитав даос.

Буддійський чернець пояснив:

— Справа ця на перший погляд може здатися забавною. Колись богиня Нюйва, зашпаровуючи тріщину в небозводі, кинула цей камінь напризволяще, позаяк він їй не придався, і відтоді він бродить по білому світу мов неприкаяний. Так він потрапив у палац Червоної зорі, де живе фея Цзінхуань. Фея, що знала про походження каменя, залишила його в себе, присвоївши йому звання Кришталевосяючий служитель палацу Червоної зорі. Прогулюючись одного разу західним берегом ріки Душ, служитель помітив біля каменя Трьох життів умираючу, але ще чарівну травичку — Пурпурну перлину, і щодня почав окропляти її солодкою росою. Так травичка прожила ще довгі роки, потім перетворилася на дівчину й опинилася за межами Неба згорьованих у розлуці. Там вона вкусила від плода таємної пристрасті й угамувала спрагу водою, що зрошує сумом. Лише одна думка їй не давала спокою: «Він зрошував мене солодкою росою, чим же я йому віддачу за добро? Тільки слізьми, коли спускає слідом за ним у тлінний світ». У нинішній справі замішано багато перелюбників, яким судилося перевтілення у світі людей, і серед них Пурпурна перлина. Нині ж має також визначитися доля цього каменя. От я й приніс його на суд феї Цзінхуань — нехай разом з іншими запише його у свої списки й винесе вирок.

— Історія й справді кумедна, — погодився даос. — Уперше чую, щоб за добро платили слізьми! Чи не спуститися й нам у тлінний світ, допомогти цим грішникам звільнитися від земного існування? Хіба не буде це доброю справою?

— Саме так я й збираюся вчинити, — відповів буддійський чернець. — А поки підемо в палац феї Цзінхуань, довідаємося,

що чекає нашого дурня, і вирушимо за ним, як тільки його відправлять у світ людей.

— Я готовий, — відповів даос.

Чжень Шиїнь підійшов до ченців і шанобливо їх привітав:

— Дозвольте потурбувати вас, святі отці.

— Зробіть ласку! — відгукнувся буддійський чернець, відповідаючи на вітання.

— Я щойно чув вашу розмову, ви говорили про причини та наслідки, — вів далі Чжень Шиїнь. — У світі смертних таке рідко почуєш. Я людина неосвічена й не все зрозумів. Чи не зволите просвітити мене, я готовий промити вуха й уважно вислухати вас. Можливо, у майбутньому це порятує мене від тяжких гріхів.

Ченці посміхнулися.

— Ми не маємо права до часу розголошувати таємниці Неба. Не забувай нас, і в призначений строк ми допоможемо тобі врятуватися від мук пекла.

— Що й казати, небесні таємниці не можна розголошувати, — погодився Чжень Шиїнь. — Але чи не можна дізнатися, про якого дурня ви говорили? Кого або що мали на увазі? Хоча б глянути.

— Якщо ти маєш на увазі цю штучку — дивися, — і буддійський чернець простягнув йому невеликий камінь.

Це була чиста прекрасна яшма, а на ній напис — «Жива яшма». Був іще один напис, на звороті, але заледве Чжень Шиїнь зібрався її прочитати, як буддійський чернець відняв камінь, сказавши:

— Ми біля межі світу мрій!

Він підхопив під руку свого супутника й повів під велику кам'яну арку з горизонтальним написом нагорі «Безмежна країна мрій» і вертикальними парними написами⁹ з обох її боків:

Коли за правду маємо олжу, —
то за олжу і правда видається;
Коли ніщо трактується як дещо —
тоді вже й дещо — те ж, що і ніщо!

Чжень Шиїнь хотів піти за ченцями, але не встиг зробити й кроку, як прогуркотів грім — наче звалилися гори й розверзлася земля.

Чжень Шиїнь скрикнув і розплющив очі. Сонце яскраво палало, легкий вітерець гойдав листя бананів. Сон Чжень Шиїнь наполовину забув.

ЗМІСТ

Художня енциклопедія китайської культури. <i>Володимир Чорнобай</i>	3
СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ	
РОЗДІЛ ПЕРШИЙ	
Чжень Шінь бачить у чудесному сні живу яшму; Цзя Юйцунь у суетному світі мріє про чарівну діву	13
РОЗДІЛ ДРУГИЙ	
Пані Цзя йде з життя в місті Янчжоу; Лен Цзисін веде оповідь про палац Жунго	29
РОЗДІЛ ТРЕТІЙ	
Лін Жухай за допомогою шурина прилаштовує вчителя; матінка Цзя з жалощів дає притулок осиротілій внучці	40
РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ	
Юнак із нещасною долею зустрічає дівчину з нещасною долею; послушник із храму Хулумяю допомагає вирішити важку справу	56
РОЗДІЛ П'ЯТИЙ	
Душа Цзя Баюя мандрує по області Небесних мрій; феї співають арії з циклу «Сон у червоному теремі»	66
РОЗДІЛ ШОСТИЙ	
Цзя Баюю пізнає почуття «хмаринки й дощику»; стара Лю вперше з'являється в палац Жунго	91
РОЗДІЛ СЬОМИЙ	
Дружина Чжоу Жуя розносить панянкам подарункові квіти; Баюю у палаці Нінго знайомиться із Цінь Чжуном	103
РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ	
Цзя Баюю довідується про існування золотого замка; Сюе Баочай розглядає живу яшму	116

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ	
Лі Гуй дістає наказ наглядати за розпещеним хлопчиськом;	
Мін Янь, розсердившись на шибеників, учиняє скандал	
у школі	129
РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ	
Удова Цзінь заради власної вигоди зносить образу;	
доктор Чжан намагається відшукати причину хвороби . . .	138
РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ	
У день народження Цзя Цзіна в палаці Нінго влаштовують	
бенкет; у Цзя Жуя спалахує пристрась до Ван Сіфен	146
РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ	
Жорстока Ван Сіфен улаштовує пастку закоханому в неї	
Цзя Жую; нещасний Цзя Жуї дивиться в лицьовий бік	
«Дорогоцінного дзеркала любові»	157
РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ	
Цзя Жун купує синові посаду офіцера імператорської	
гвардії; Ван Сіфен бере на себе керування палацом Нінго . . .	165
РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ	
Цзя Лянь супроводжує труну з тілом Лін Жухая в Сучжоу;	
Цзя Баоюя в дорозі відрекомендовують Бейцзінському вану . .	174
РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ	
У мирні Залізного порога Ван Сіфен виявляє свою владу;	
у монастирі Пампушок Цінь Чжун віддається насолоді	
з юною черницею	185
РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ	
Цзя Юаньчунь стає першою управителькою палацу	
Великих Стилістів; юний Цінь Чжун іде в кращий світ . . .	195
РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ	
У саду Розкішних видовищ таланти змагаються у створенні	
парних написів; у палаці Жунго тривають приготування	
до Свята ліхтарів	208
РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ	
Юаньчунь з ласки імператора провідує батьків;	
Баоюй на радість усієї рідні розкриває свої таланти	227
РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ	
Чудесної ночі квітка розкриває бурхливі почуття;	
тихого дня яшма виливає чарівні пахощі	245
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ	
Ван Сіфен паплюжить заздрога Цзя Хуаня;	
Лін Дайюй насміхається з гаркавої Сян'юнь	260
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ	
Мудра Сіжень лагідно докоряє Баоюю; спритна Пін'ер	
влучними відповідями виручає Цзя Ляня	270

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ	
З буддійських молитов Баоюй пізнає заповітні таємниці вчення; у ліхтарних загадках Цзя Чжен бачить лиховісне пророцтво	282
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ	
Рядки із драми «Західний флігель» зворушують душу парубка; слова із п'єси «Пионова альтанка» ранять серце юної діви. . .	298
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ	
П'яний Алмаз зневажає багатство й захоплюється шляхетністю; дурне дівчисько губить хусточку й викликає любовну знемогу	310
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ П'ЯТИЙ	
За допомогою ворожіння на Баоюя й Фенцзе накликають злих духів; осквернена чарівна яшма впадає у вічі двом праведникам	324
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ШОСТИЙ	
На містку Осиної талії закохані обмінюються поглядами; у господині павільйону Рікі Сяосян весняна знемога викликає тугу.	337
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ СЬОМИЙ	
Янфей бавиться з метеликами біля альтанки Крапель смарагду; Фейянь гірко ридає над могилою опалих пелюстків персика	351
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ	
Цзян Юйхань дарує Баоюю пояс, присланий із країни Юсян; Баочай бентежиться, коли її просять показати чотки із запашного дерева	363
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ	
Щасливий юнак прагне блаженства; надто недовірлива дівчина намагається розібратись у своїх почуттях.	384
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТИЙ	
Баочай через зникле віяло відпускає два дошкульних зауваження; Лінгуань, поринувши у мрії, креслить на піску ієрогліф «цянь» — троянда	399
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ПЕРШИЙ	
Ціною зламаних віял купується дорогоцінна усмішка; загублений цілінь передвіщає з'єднання закоханих	409
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДРУГИЙ	
Баоюй, втративши самовладання, виливає свої почуття; Цзіньчуань, не стерпівши ганьби, збавляє собі віку	421

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ	
Злісний заздрісник поширює мерзенний наклеп; непутящий син зазнає жорстокого побиття	431
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ	
Почуття, вмішене в почутті, засмучує молодшу сестру; помилка, вмішена в помилці, переконає старшого брата . . .	439
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ П'ЯТИЙ	
Бай Юйчуань пробує суп з листя лотоса; Хуан Цзіньїн майстерно плете сітку з візерунком із квітів сливи	451
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ШОСТИЙ	
Баочай, яка вишиває качок-нерозлучниць, чує від сплячого віщі слова; той, що пізнав волю доль у дворі Грушевого аромату, осягає таємні почуття дівчинки-акторки	465
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ СЬОМИЙ	
У кабінеті Осінньої свіжості збирається поетичне товариство «Бегонія»; у дворі Духмяних трав придумують теми для віршів про хризантему	477
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ	
Фея ріки Сяосян здобуває першість у написанні віршів про хризантему; Царівна Духмяних трав їдко висміює вірші про крабів	497
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ	
У сільської баби дурні речі ллються рікою; вразливий юнак намагається докопатися до правди	514
РОЗДІЛ СОРОКОВИЙ	
Матінка Цзя двічі влаштовує частування в саду Розкішних видовищ; Цзінь Юаньян тричі повідомляє наказ на костях доміно	525
Примітки. <i>Володимир Чорнобай</i>	545